УДК 339.138

ОЦІНКА ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ГЕЛІЦЕКУЛЬТУРИ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

EVALUATION OF HELICICULTURE MARKET INFRASTRUCTURE AND POSSIBILITIES FOR EXPORT POTENTIAL IMPLEMENTATION

Петропавловська С.Є.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу,
Національний авіаційний університет

Земляк В.О.
студентка,
Національний авіаційний університет

Petropavlovska Svitlana
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Department of Marketing,
National Aviation University

Zemliak Viktoriia
Student,
National Aviation University

Статтю присвячено оцінці перспектив виходу України на світовий ринок геліцекультури. Наведено основні зовнішні та внутрішні чинники розвитку вітчизняних підприємств галузі. Визначено ключові переваги України як виробника й експортера продукції равликівництва. Досліджено динаміку світового імпорту равликів по країнах. Розглянуто інфраструктуру ринку та витрати на її створення. Визначено основних гравців вітчизняного ринку та ключові аспекти їхньої діяльності. Розглянуто питання нормативно-правового забезпечення галузі в Україні порівняно з країнами Європейського Союзу. Наведено фінансову модель створення равликової ферми з розрахунком рентабельності виробництва. Стаття буде корисною підприємцям, які планують розвивати бізнес у цій галузі, а також науковцям, які цікавляться ринком геліцекультури в Україні.

Ключові слова: *ринок геліцекультури, ринок равликів, експорт равликів, експортний потенціал.*

Статья посвящена оценке перспектив выхода Украины на мировой рынок гелицекультуры. Приведены основные внешние и внутренние факторы развития отечественных предприятий отрасли. Определены ключевые преимущества Украины как производителя и экспортера продукции гелицекультуры. Исследована динамика мирового импорта улиток по странам. Приведено описание инфраструктуры рынка и определены затраты на ее создание. Выделены основные игроки отечественного рынка и ключевые аспекты их деятельности. Рассмотрены вопросы нормативно-правового обеспечения отрасли в Украине по сравнению со странами Европейского Союза. Предложена финансовая модель создания улиточной фермы с расчетом рентабельности производства. Статья будет полезной предпринимателям, которые планируют развивать бизнес в этой отрасли, а также ученым, которые интересуются рынком гелицекультуры в Украине.

Ключевые слова: *рынок гелицекультуры, рынок улиток, экспорт улиток, экспортный потенциал.*

At the current stage of development of productive forces, Ukraine is an important player in the global agricultural market. One of the underdeveloped markets for Ukraine with the prospect of a leading position is the market of snails. The article is devoted to assessing the prospects for Ukraine's entry into the world market of heliciculture. Helicoculture is the process of growing snails on an industrial scale aimed at obtaining food in the form of snail meat, caviar, as well as mucus of the snail as a component of cosmetic and medicinal products. The investigated market in Ukraine is only forming. Relevance of the topic is the need to implement the export potential of Ukraine, the search for new ways of development of agriculture, the need to increase the share of finished products in the country's exports, the development of small business. The main external and internal factors of development of domestic enterprises in the industry are given. The key advantages of Ukraine as a manufacturer and exporter of products

of heliciculture are identified. The leading role of agriculture in the structure of export is allocated. The issue of the necessity of expanding the nomenclature of domestic export products is described. The necessity of finding ways of development of small business in Ukraine is emphasized. The market infrastructure and the costs of its creation are considered. The main players of the domestic market and key aspects of their activity are determined. The issues of regulatory and legal support of the industry in Ukraine in comparison with the countries of the European Union are considered. The financial model of the creation of a snail farm with the calculation of profitability of production is presented. Studied the dynamics of world imports of snails by country. The size of export potential for domestic enterprises is determined. The work has a scientific value, because research on the Ukrainian snail market has not yet been conducted. The article will be useful to entrepreneurs who plan to develop business in this area, as well as to scientists who are interested in the heliciculture market in Ukraine.

Key words: *heliciculture, snail farming, world import of snails.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Україна відома як виробник сільськогосподарської продукції. З огляду на прискорену трансформацію світової економіки, існує можливість розширити список традиційних сільськогосподарських культур. Одним із малодосліджених ринків для України з перспективою виходу на лідерські позиції є ринок геліцекультури (равликівництва). Світовий ринок є ненасиченим і щороку зростає. Такі умови створюють збутові можливості для країн із відповідними ресурсами, географічним розташуванням та спеціалізацією.

Актуальність теми полягає у необхідності реалізації експортного потенціалу України, пошуку нових шляхів розвитку сільського господарства, потребі збільшення частки готової продукції в експорті країни, розвитку малого підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Ринок равликівництва в Україні лише починає своє формування. Проте він викликає інтерес у науковців. Зокрема, темі перспектив розведення равликів в Україні присвячено праці таких учених як В.А. Бурлака, В.Ф. Шевчук, С. Беляєв [1]. Вони наводять аргументи щодо раціональності штучного розведення особливо цінних видів равликів в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Жодне з наявних досліджень не охоплює комплексної оцінки динаміки ринку, зовнішніх та внутрішніх чинників, які формують цю динаміку. Існує потреба в оцінці перспектив виходу українських виробників досліджуваної галузі на світовий ринок, визначенні найбільш доцільних напрямків торгівлі.

Формулювання мети статті **(постановка завдання)**. Метою роботи є оцінка можливостей розвитку ринку геліцекультури України та моніторинг світових експортних потоків у галузі. З реалізацією мети пов'язані такі завдання: огляд тенденцій ринку геліцекультури в Україні; визначення основних країн – імпортерів продукції равликівництва; оцінка можливостей виходу українських підприємств на зовнішні ринки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Геліцекультурою називають процес вирощування равликів у промислових масштабах, що має на меті отримання харчової продукції у вигляді равликового м'яса, ікри, а також слизу равлика як компонента косметичних та лікарських засобів. Досліджуваний ринок в Україні тільки формується. Від підприємств, які вибрали цю сферу для своєї діяльності, напряму залежить, чи буде равликівництво черговим сировинним джерелом для європейських країн або стане повноцінним гравцем на ринку.

Активний експорт, спалах якого припав на 2016–2017 рр. призвів до зниження рівня виробництва в 2018 р. (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка виробництва равликів на спеціалізованих фермах за 2016 – 6 місяців 2018 р., т [2]

Переважна більшість виробленої продукції продається меншим компаніям-виробникам для розведення. При цьому виробники оновлюють маточне поголів'я за рахунок нових видів равлика, закуповуючи його за кордоном.

Важливим показником будь-якого ринку є динаміка експорту (рис. 2).

З рис. 2 видно, що останні три роки стали рекордними: експорт зріс у шість разів порівняно з 2014 р., і позитивна тенденція зберігається. У 2016 р. Україна експортувала в сім разів більше равликів, аніж сала. Слід зазначити, що переважну частину експортної продукції збирають у дикій природі, а не вирощують на фермах, що завдає непоправної шкоди природі. Експорт здійснюється лише з травня по липень. Для експорту від компаній вимагається партія в щонайменше 10 т равлика. В Україні лише кілька компаній мають такі потужності, а чотири з них мають право експорту до Європейського Союзу (табл. 1).

Дані, наведені в табл. 1, свідчать, що основним експортером равликової продукції є компанія «Гуд Вуд», проте далеко не весь обсяг равликів вирощено на фермі. Здебільшого компанії скуповують равликів, зібраних місцевим населенням Західної України в дикій природі, що зумовлює низьку закупівельну ціну (близько $1/кг): звичайний виноградний равлик має гірші смакові якості порівняно з видами, вирощеними в спеціальних умовах. Равлик переправляється за кордон як сировина для приготування напівфабрикатів, що спричиняє недоотримання українськими компаніями доданої вартості від збуту готової продукції. Експорт равликів у 2016 та 2018 рр. відбувався в таких напрямках (рис. 3).

Станом на 2018 р. основним споживачем українського равлика залишилася Литва (компанії Gardumeli, Gaventa, Baltic Snails), невеликі партії закуповує Польща (Atlas). Охолоджені равлики проходять обробку в країнах експорту й у вигляді готової продукції постачаються переважно до Франції, Угорщини, Італії. При цьому ціна експорту підвищується: з Литви – до $5,5/кг, із Румунії та Польщі – до $6,5/кг. Прикладом країни – виробника готової продукції може бути Білорусь, яка експортує равлика, придатного до споживання, за ціною $3,5/кг до Франції, Угорщини і Чехії.

Імпорт равликів в Україну розпочався в 2016 р. і за два роки зріс у 20 разів. Імпортних равликів не використовують у кулінарії. Підприємства закуповують цінні види равликів Helix Aspersa Muller та Helix Aspersa Maxima як маточне поголів'я для виробництва переважно у Польщі (95%), де фермери мають змогу пройти навчання.

Ціна кілограма виноградного равлика в Україні становить 3,5 євро, а середземноморського – до 15 євро. Різниця у ціні зумовлена особливостями закупівлі маточного поголів'я та його вирощування. Завдяки равликовим господарствам виготовляється також найдорожча у світі ікра: 50 г коштує від €60 до €350 залежно від виду равлика. У фермерському господарстві на Дніпропетровщині виготовляють на замовлення ікру вищого сорту вартістю 50 тис. грн/кг.

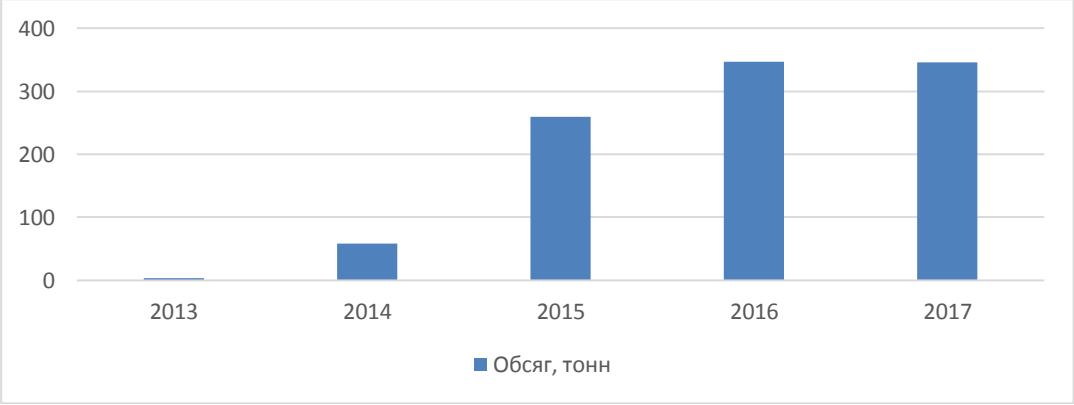

Рис. 2. Експорт равликів з України 2013–2017, т [2]

Таблиця 1

Основні компанії – експортери равликів до ЄС у 2017 р. та їхні частки в експорті

Компанія	Обсяги експорту, т	Частка в експорті, %
ПП «Гуд Вуд»	140 т	40%
«Луцкекспортер»	127 т	36,3%
ТОВ «Равлик»	71,4 т	20,4%
«Органік Ескарго»	5 т	1,4%
ФОП Антонов	3 т	0,9%

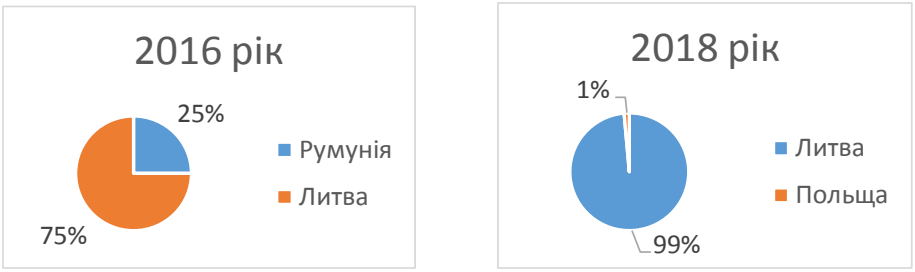

Рис. 3. Країни – імпортери равликів з України та їхні частки (2016 та 2018 рр.)

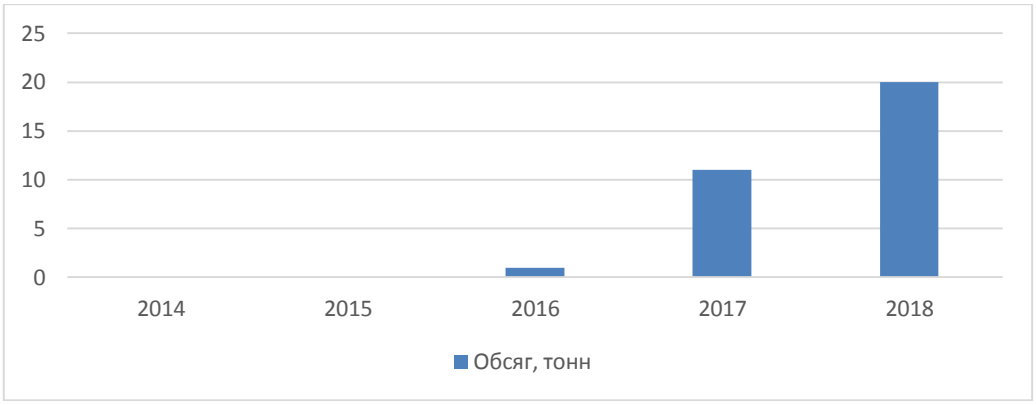

Рис. 4. Динаміка імпорту равликів, 2014–2018 рр. [2]

Що стосується українського законодавства у цій сфері, державою не розроблено жодного нормативного документу з вимогами до якості вирощеної продукції у цьому секторі сільського господарства. Виходячи із цього, сертифікованих компаній на території України не існує, що негативно позначається на можливості експорту готової продукції за кордон. Для порівняння: в Європі закони суворо регулюють діяльність таких ферм щодо закупівлі маточного поголів'я, якості кормів та води, віддаленості потужностей виробництва від житла, максимальної кількості вирощених равликів на площі, утилізації сміття та відходів тощо. Равлик є продуктом ветеринарного, санітарного, екологічного та радіологічного контролю. Підприємства в Україні намагаються вирішити це питання самостійно і ініціюють розроблення таких документів, а на їх упровадження потрібно щонайменше два роки. У 2017 р., зокрема, компанія «УліткаБар» зареєструвала власний пакет ТУ і стала першопрохідцем у формуванні нормативно-правової бази равликової ферми.

Геліцекультура повинна розвиватися як органічний ринок. Слід зазначити, що Україна належить до двадцятки країн світу з найбільшим земельним банком, сертифікованим за органічними вимогами виробництва. Проте Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 2013 р. мав суттєві прогалини, а виробники і споживачі потерпали від відсутності ефективного регулювання. Натомість у 2018 р. було прийнято Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який визначив засади правового регулювання органічного виробництва та обігу продукції, функціонування цього ринку, правові компетенції центральних органів виконавчої влади, суб'єктів ринку органічної продукції та вектори державної політики у цих галузях.

У 2017 р. держава виділила дотації на розвиток таких ферм у розмірі 25 млн грн, проте в наступні два роки жодної підтримки не надала. Більше того, у бюджеті на 2019 р. закладено на 1 млн грн менше дотацій для агропромислового комплексів, аніж на 2018 р.

Якщо говорити про цей бізнес не лише з погляду вирощування равлика як продукту харчування, а й як джерела незамінної сировини для косметології, слід зазначити, що в Україні недостатньо професійної техніки для збору равликового слизу відповідно до вимог ЄС. В Україні існує лише одна компанія, яка оснащена озоновим апаратом відбирання слизу за італійською інноваційною технологією MullerOne (ТМ «Здравлик»).

Одним із завдань дослідження є визначення основних країн – імпортерів равликової продук-

ції. Найвищі показники імпорту в 2018 р. належать Франції, Іспанії та Італії. При цьому Франція показала спад імпорту порівняно з 2017 р. Іспанія, навпаки, наростила імпорт.

Застосовуючи базисний метод, визначимо приріст обсягу імпорту у вартісному значенні по кожній із країн. Це дасть можливість проаналізувати тенденцію імпорту в кожну країну і стане одним із критеріїв вибору країни збуту (табл. 2).

Згідно з обчисленим приростом імпорту за роками, зростаючим імпортним потенціалом володіють Іспанія, Боснія і Герцеговина, Китай, Португалія. Китай показав найбільший приріст – 367% за чотири роки. При цьому Іспанія – другий за розміром імпортер у світі – показала річний приріст у 32%.

Під час аналізу нового ринку важливо охарактеризувати інфраструктуру, необхідну для самого виробництва, та витрати для її створення. Сума капітальних витрат на відкриття ферми залежить від типу розведення. Найбільш вигідно використовувати змішаний тип вирощування: розміщення поголів'я в приміщенні в холодний сезон і на відкритій території – у теплий. Саме для такої ферми розраховано капітальні витрати (табл. 3).

Інвестиції в інфраструктуру равликової ферми площею 3000 м² сягають орієнтовно 534 800 грн та можуть коливатися залежно від ринкової кон'юнктури. Окремою статтею витрат слід виділити найманих працівників. Для такої площі вистачить двох-трьох осіб. Виня-

Таблиця 2

Приріст імпорту равликів по країнах, 2014–2018 рр., %

№	Країна	Приріст 2015 р,%	Приріст 2016 р,%	Приріст 2017 р,%	Приріст 2018 р,%	Висновок
1	Франція	-24%	-16%	-21%	-42,35%	Обсяг імпорту великий, падіння
2	Іспанія	-5%	-1%	5%	37,01%	Обсяг імпорту великий, зростання
3	Румунія	-8%	22%	13%	-31,11%	Обсяг імпорту середній, падіння
4	Італія	-35%	-10%	1%	-9,88%	Обсяг імпорту середній, падіння
5	Боснія і Герцеговина	-36%	77%	75%	66,88%	Обсяг імпорту середній, зростання
6	Китай	10%	72%	342%	367,70%	Обсяг імпорту середній, зростання
7	Португалія	26%	26%	55%	66,63%	Обсяг імпорту середній, зростання
8	Чехія	40%	148%	49%	61,00%	Обсяг імпорту середній, зростання

Джерело: власна розробка авторів на основі даних [3]

Таблиця 3

Капітальні витрати на відкриття равликової ферми

Назва	Кількість	Ціна за одиницю (шт, кг, м)	Сума, грн*
Огорожа, система зрошування, дерев'яні щити	3000 м²	4700 грн	141 000
Котел твердопаливний	1 шт	$800	22 400
Зволожувач повітря	1 шт	$500	14 000
Теплиця велика	1 шт	550 грн	33 000
Теплиця мала	1 шт	550 грн	11 000
Скважина	1 шт	10 000 грн	10 000
Насос	1 шт	$700	19 600
Клітки для теплиць	4 шт	5000 грн	20 000
Стелажі для інкубатора		5000 грн	5000
Репродуктивні равлики	200 кг	€17	108 800
Корм	10 тонн	15 000 грн	150 000
Загальна сума			534 800

* За курсу валют €1 = 32 грн, $1 = 28 грн

Джерело: складено за [4]

ток – сімейне фермерське господарство, розміри якого дають змогу не вдаватися до заходів найму робітників.

Розглянута фінансова модель ферми дає змогу виростити 10 т равликів протягом року. Враховуючи середню закупівельну ціну по Україні (3,5 євро за кілограм) і необхідність частину вирощеної продукції застосувати в наступному сезоні як розплідний матеріал, рентабельність у перший рік становитиме 68%.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Основним експортером равликів в Європу є Марокко, проте Україна має всі шанси скласти йому конкуренцію. Експортний потенціал цього продукту з України важко переоцінити. Країна забезпечена землями сільськогосподарського призначення, клімат сприятливий для розведення равликів. Мінімально для прибутковості підприємства необхідно володіти 1 га землі та інвестиціями у 80–100 тис євро. Кошти повертаються за два роки. Робоча сила равликової ферми обмежується кількома працівниками, збільшення їх кількості необхідно лише протягом місяця збору врожаю. Додатковою перевагою є географічне розташування поруч з основним споживачем – Європою, яка задовольняє свою потребу в равликах лише на 20% за рахунок власного виробництва (450 тис. т на рік). Збирати равликів у природі на території Європейського Союзу заборонено, крім Криту та Мальти. Попит на продукцію зростає на 3–5% щороку і, за прогнозами, не буде задоволений щонайменше протягом 10 років. Таким чином, експортний потенціал сягає €200 млн. Головна перспектива для українських компаній – виробництво не сировини, а продукту, готового до вживання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурлака В.А., Шевчук В.Ф., Беляєв С.М. Вирощування слимака роду Helix pomatia в умовах Полісся України. Еколого-функціональні та фауністичні аспекти досліджень молюсків, їх роль у біоіндикапії стану навколишнього середовища. *Збірник наукових праць «Волинь»*. 2004. С. 15–17.

2. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 20.04.2019).

3. International Trade Centre. Trade statistics for international business development : веб-сайт. URL: https://www.trademap.org/ (дата звернення: 20.04.2019).

4. Ферма равликів. *Tante Snails* : веб-сайт. URL: https://tantesnails.com/farm/ (дата звернення: 20.04.2019).